

«شناخت زبان و بیان هنری در طراحی پايون‌های برتر اکسپو (۲۰۰۰-۲۰۱۵)»

نشست تخصصی «شناخت زبان و بیان هنری در طراحی پايون‌های برتر اکسپو (۲۰۰۰-۲۰۱۵)» ۲۸ بهمن ۹۶، با حضور دکتر فهیمه زارع‌زاده، عضو هیات علمی دانشگاه تربیت‌مدرس و جمعی از علاقمندان این حوزه، در اتاق جلسات پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات برگزار شد.

زارع‌زاده در این نشست، ضمن ارائه بیان شاخصه‌های مهم از منظر دفتر نمایشگاه‌های جهانی اکسپو BIE در طراحی پايون برتر، به مطالعه چگونگی بیان هنری در طراحی موفق پايون‌های برخی کشورهای شرکت‌کننده در نمایشگاه اکسپو در دو دهه اخیر پرداخت. در ادامه، مهم‌ترین موضوعات مطرح شده در این نشست از نظر می‌گذرد.

• تحول در برگزاری نمایشگاه‌های جهانی اکسپو، پس از نیمه دوم قرن ۲۰

از نیمه دوم سده بیستم، مشارکت و برپایی نمایشگاه‌های جهانی اکسپو در حالی تداوم می‌یابد که دولت‌ها تحولاتی را در این دوران تجربه می‌کردند. اساسی‌ترین تحول، ظهور نوآوری‌های عمده حاصل از رشد و گسترش فناوری ارتباطات و اطلاعات بود که تحولات سلسله‌مراتبی دیگری را در به دنبال داشت. در وهله نخست، این فناوری سبب شد تا دولت‌ها منطق خدمت را در زبان طراحی پايون‌های خویش بگنجانند، زیرا از یک‌سو نیازهای جامعه بشری متناسب با تکنولوژی‌های نوین صنعتی اقلان شده بود و امید به آینده‌ای صلح‌آمیز و سازنده همراه با سامان یافتن مرحله سازندگی پس از جنگ‌های جهانی یا استقلال‌طلبی‌های ملی، فعالیت‌ها را به سمتی سوق داده بود که باید رویکرد عقلایی به علم و فناوری و نحوه تخصیص منابع برای آنها ایجاد می‌شد. از سوی دیگر، پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات، سبب رشد فزاینده آگاهی جامعه بشری شده و به واسطه رسانه‌ها، درک جامعه را مدام از فضا و زمان بازسازی می‌شد؛ از اینرو آنها خواستار نقش‌آفرینی دولت‌ها در حل بحران‌ها و چالش‌های فراسوی زیست‌اجتماع خود بودند. در این راستا، دولت‌ها ساخت پايون‌ها را در جهت پاسخ به چالش‌های مطرح شده، مبتنی بر تم اکسپوها و در سطح ملی-بین‌المللی بر اساس مؤلفه‌هایی صورت دادند.

• مؤلفه‌های اساسی مبتنی بر تم اکسپوها برای طراحی پايون‌ها

در فاصله سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۵، مؤلفه‌هایی که دولت‌ها برای ساخت پايون‌های خود مد نظر قرار می‌دادند تا شاخصه‌های مهم از منظر دفتر نمایشگاه‌های جهانی اکسپو BIE در طراحی پايون برتر را ایجاد کرده باشند، عبارت بودند از:

۱. ایده‌پردازی‌های نو در ساختار، ترکیب احجام و پیکره‌بندی سازه، به جهت هماهنگی با ماهیت متکثر و واسازانه زیبایی‌شناسی در سطح نمایشگاه با:
  - تأکید بر خطوط منحنی، سطوح شفاف و آینه‌وار، آرایه‌های نامتجانس، مقیاس‌های متناقض و کولاژ.
  - عدم کاربرد خطوط راست، قطعات چهارگوش بلوک‌ها و منطق سرد و کسل‌کننده تقدم کارکرد بر فرم.
  - فرو شکستن تعادل عناصر تشکیل دهنده با استفاده از فرم‌های کاملاً قراردادی، اعتباری و متغیر، بر پایه فنون جدید و حرفه‌ای ساخت و ساز.
  - بهم ریختن ذهنیت‌های فضایی پیشین با شکستن قواعد پرسپکتیو و شناور نمودن ساختار در فضای آزادی که احاطه می‌شد.
  - معطوف شدن به فضاهای معنادار نه به ساختار هندسی فضا با بهره‌وری از مواد و مصالح تجزیه‌پذیر در طبیعت.
  - وارد نمودن زمان با استفاده نمادین از تکنولوژی و نشانه‌های مطرح در فرهنگ‌های ملی
۲. اهمیت بخشیدن به زمینه فرهنگی- تاریخی در ارتباطات فضایی برای متجلی ساختن تجربیات ملی‌گرایانه از طریق:
  - توجه ریشه‌ای به زمینه فرهنگی- تاریخی در ارتباطات فضایی
  - کاربرد خودآگاه اسطوره‌ها، نمادها، کهن‌الگوها و سبک‌های تاریخی پیشین در پیوند خاطره‌انگیز ادراک موضوعی نمایشگاه با زیست‌اجتماعات گذشته.
۳. توجه به ساده‌گرایی پیچیده در محتوا به واسطه:
  - کاربرد ارزش‌هایی نامتین همچون تکثرگرایی، انعطاف‌پذیری، چندمعنایی و عدم توجه به مرکزیت در سطوح معمارانه برای ایجاد دریافت‌های متنوع نسبت به چالش مطرح شده.
  - عدم توجه به اندیشه‌ای مرجح یا تفسیری برتر با توجه به جایگاه اجتماعی هر مخاطب در دریافت ویژه‌اش.
  - کاربرد نشانه‌شناسانه عناصر بصری در پیوند مخاطب با راه‌حل‌های پیشنهادی محیطی.
۴. طراحی و فضاسازی در محیط جانبی پویون‌ها به منظور ارائه تصویری خلاقانه از ارتباط تعاملی با ابره‌های آشکار فرهنگ و مدیریت توسعه پایدار از طریق:
  - توجه به طبیعت از نظر منطق آن و تأثیرپذیری از یک نوع هستی‌شناسی در رابطه هماهنگ میان انسان، طبیعت و احیای سرشت انسانی به واسطه:
  - تمرکز بر فرم‌های رها و درهم تنیدگی فرم و عملکرد.
  - ارجاع به اشکال انتزاعی برگرفته از عناصر طبیعی.
  - حراست از فضاهای سبز.

- پاسداشت کیفیت محیطی و مناظر بدیع طبیعی.
- کاربرد فضاهای سرباز در ترکیب با دیگر عناصر طبیعی.

• ارزیابی ایده‌های خلاقانه در طراحی پویون‌ها توسط BIE

کاربرد مؤلفه‌های ذکر شده موجب شد تا ایده‌های خلاقانه‌ای در طراحی پویون‌ها شکل بگیرد. چنانکه از سال ۲۰۰۰، دفتر BIE بر آن شد تا این ایده‌ها را به ارزیابی بگذارد و برترین آنها را برگزیند؛ البته بسته به شاخص‌هایی از جمله آنکه چه مفاهیم و ارزش‌هایی را در راستای تم و موضوعات بحث‌برانگیز نمایشگاه‌ها بیان می‌کنند؛ راه‌حل‌های پیشنهادی‌شان برای جامعه بشری چیست، چه اهدافی را دربردارند و نیز در چه گستره‌ای، توانایی ابراز و شناساندن اندیشه دولت‌ها را دارند. بر اساس این موارد، در نمایشگاه اکسپوی هانوفر آلمان در سال ۲۰۰۰، با موضوع "Humankind- Nature- Technology"، پویون دولت‌های آلمان، استونی، آیسلند، ونزوئلا، دانمارک، و ژاپن، به ترتیب به عنوان پویون‌های برتر انتخاب و جوایزی به آنها اهدا شد.

• شاخص‌های BIE برای انتخاب پویون‌های برتر

دفتر BIE، در بازه زمانی (۲۰۰۰-۲۰۱۵) پویون دولت‌هایی را به عنوان پویون‌های برتر برگزید که مؤلفه ذیل را در طراحی پویون‌های خود، در چهار عرصه لحاظ کرده بودند:

۱. عرصه اقتصاد فناوری: که مؤلفه‌های اقتصادی و مالی ساخت یک اثر از انتخاب سازه و نظام باربری، انتخاب مواد و مصالح، عناصر سازنده و جزییات ساخت گرفته، تا نیروی انسانی مورد استفاده را شامل می‌شود و هر کدام تأثیر بسزایی بر هزینه کل ساخت دارند. BIE بررسی می‌کند که طراحی پویون به چه میزان بر این نکته تأکید داشته است.

۲. عرصه زیست‌محیطی فناوری: که BIE بررسی می‌کند، مؤلفه‌هایی که یک دولت در مورد تأثیرات فناوری بر محیط و طبیعت اطراف پویون خویش داشته، کدام‌ها بوده‌اند. توجه به اینکه فناوری انتخاب شده چه میزان می‌تواند در ثبات و پایداری محیطی تأثیرگذار باشد یا به تخریب آن بپردازد. همچنین چگونه یک فناوری می‌تواند از طبیعت و انرژی‌های آن حداکثر استفاده را برده، خود را با محیط وفق داده و به جای آنکه بر محیط باشد؛ با آن همراه شود.

۳. عرصه اجتماعی- فرهنگی فناوری: در این عرصه BIE در مورد تأثیرات فرهنگی- اجتماعی فناوری بر اجرا و ساخت پویون‌ها تأکید دارد. اینکه یک فناوری چگونه می‌تواند هویت‌زایی یا هویت‌زدایی کند یا اینکه جایگاه سنت در فناوری‌های امروزی کجاست و چگونه در ساختار پویون‌ها به نمایش درآمده است.

۴. عرصه کیفی فناوری: BIE به بررسی تأثیراتی که فناوری می‌تواند بر روح و روان انسان و کاربرد آن در فضا داشته باشد، می‌پردازد. اینکه انتخاب سازه باربر، نحوه ساخت، جزییات و اتصالات اجرایی، عناصر و مصالح

مصرفی یک پاپیون چگونه و تا چه حد توانسته‌اند حس بداعت هنری، تعلق، دلنشینی و ... را به مخاطب القاء کنند.

• چگونگی کاربست شاخص‌های BIE در طراحی برخی پاپیون‌های برتر

این جلسه به تحلیل آن دسته از پاپیون‌های برتری می‌پردازد که به لحاظ دو مشخصه مساحت و هزینه ساخت تقریباً برابر با پاپیون ایران در هر دوره از مشارکت در نمایشگاه‌های جهانی اکسپو بوده‌اند. پاپیون‌های استونی و آیسلند از این جمله‌اند.

بررسی‌ها درباره پاپیون استونی بیانگر آن است که: چون جمهوری استونی در این نمایشگاه برای نخستین بار مشارکت نمود، شعار خود را «استونی؛ سرزمینی که موج‌ها را در هم می‌شکند» انتخاب کرد و ادعای ضمنی از طبیعت را به عنوان سند ثبت تاریخی ملتش، تجسم بخشید. به گونه‌ای که چنین برداشت می‌شد: گذشته را با هزاران سال از اسطوره‌ها و افسانه‌ها در مورد طبیعت پاک و چشم‌اندازهایی از جنگل‌های بسیار کهن، کوه‌های اسرارآمیز، دریاچه‌های بلورین و طبیعتی که توسط یک‌سری عناصر نه به واسطه فعالیت‌های انسانی تغییر یافته، به ارمغان آورده است.

نمایی از پاپیون استونی در نمایشگاه جهانی اکسپوی ۲۰۰۰، هانوفر، آلمان

آیسلند نیز یک‌یک، شبیه‌سازی قابل درک از طبیعت آن سرزمین - چشمه‌های آب معدنی - نشان داد. لیکن با این تفاوت که چون قصد داشت تا اقتصاد هیدروژنی را آغاز کند و با ارائه محصولات طبیعی‌اش (آب معدنی)، در اوج توسعه اقتصادی سده بیست و یکم که وجهی از توسعه پایدار است، صادرات آن را به خود اختصاص دهد. به همین دلیل، ساختار پاپیون آیسلند، در بلوک‌های ساده مستطیلی به رنگ آبی روشن طراحی شد تا در دیواره‌های پلاستیکی، جریان آب به طور پیوسته نشان داده شود.

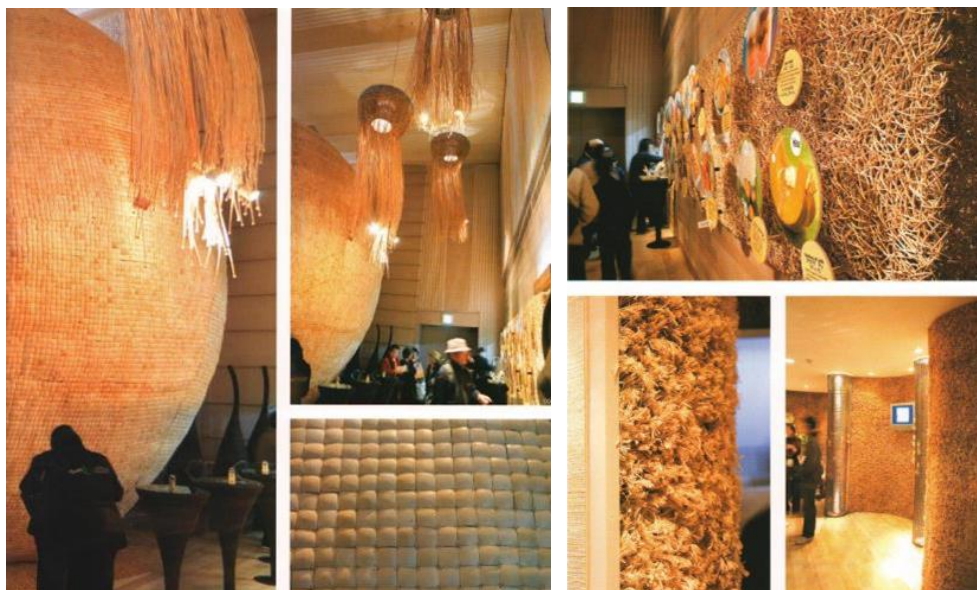
نماهایی از پاوون آيسلند در نمايشگاه جهاني اكسپوي ۲۰۰۰، هانوفر، آلمان

در اكسپوي ۲۰۰۵ آي شي ژاپن، با موضوع "Nature's Wisdom" پاوون‌هاي آلمان، تركيه، مكزيك، فيليپين، و ژاپن به ترتيب برگزيده شدند كه در اينجا، بررسي پاوون تركيه و فيليپين مدنظر قرار مي‌گيرد. دولت تركيه كه در اين نمايشگاه طراحي پاوون آن، بر پايه هنر تركي- اسلامي مبتني بود؛ سعي داشت در راستاي تم نمايشگاه، فلسفه شرقي را با طبيعت زندگي در هم آميزد. لذا سازه چوبي پاوون خود را با الهام از شكل‌هاي هندسي هنر اسلامي كه همچون بلورهاي برف و تارهاي عنكبوت به نظر مي‌رسيد، طرح‌ريزي كرد.

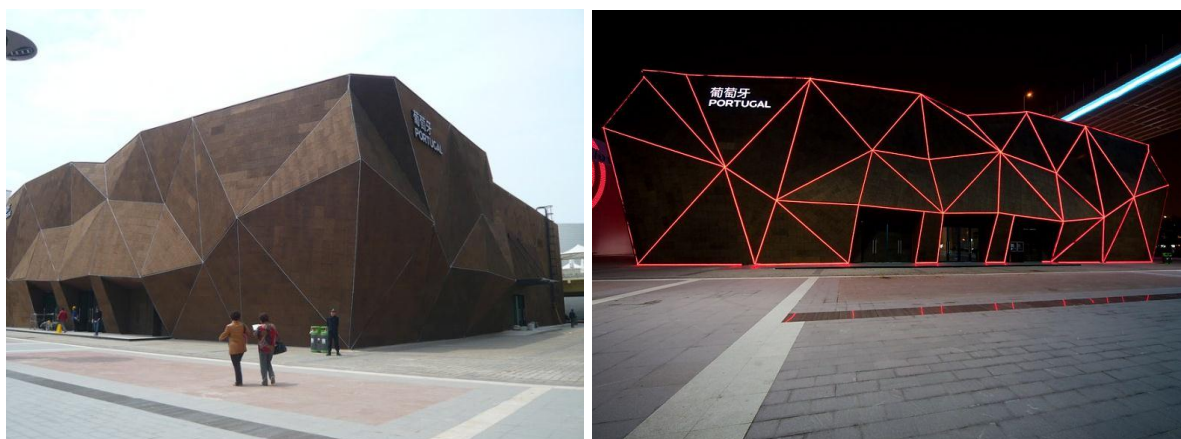
نماهایی از پاوون تركيه در نمايشگاه جهاني اكسپوي ۲۰۰۵، آي شي، ژاپن

دولت فيليپين هم بر اساس تم «شناخت طبيعت» سعي كرد، با بهره‌وري از وجوه متعدد يك محصول كشاورزي- صادراتي خود، يعني نارگيل، شناختي ويژه از اين محصول را به مثابه جزئي از طبيعت ارائه كند. به همين دليل بر روي پوشش بيروني پاوون گنبدي شكل پاوون، بافت تکه‌تکه‌اي ساخته شده بود كه شبیه پوسته چوبي نارگيل بود. همچنين فيليپين، تمام اجزاي نارگيل را در يك بهم پيوستگي بصري در طراحي فضاي داخلي پاوونش به كار برده بود.

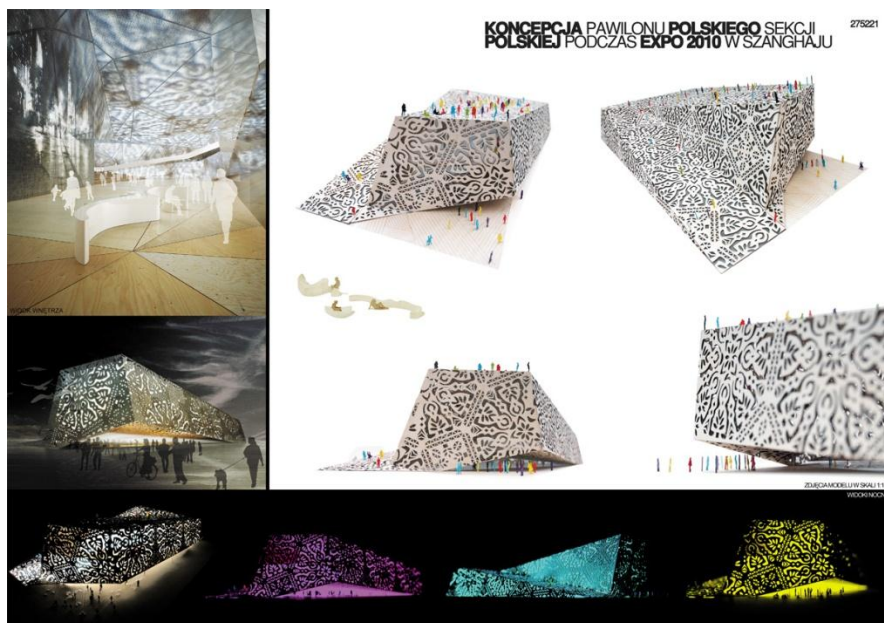
نماهایی از پاوایون فیلیپین در نمایشگاه جهانی اکسپوی ۲۰۰۵، آی‌شی، ژاپن

در سال ۲۰۱۰ دفتر BIE در اکسپوی شانگهای چین، ده پاوایون برتر را بر اساس تم نمایشگاه؛ «شهر بهتر، زندگی بهتر»، به این ترتیب معرفی کرد: انگلستان، دانمارک، نروژ، چین، آلمان، روسیه، کانادا، کره جنوبی، پرتقال، و لهستان. در این میان دو پاوایون پرتقال و لهستان بسیار مورد توجه قرار گرفتند. پاوایون دولت پرتقال دارای پانل‌های زاویه‌ای شکلی بود که به واسطه خطوط نوری قرمز رنگی از یکدیگر تفکیک می‌شدند. جنس این پانل‌ها از چوب‌پنبه بود که هرچند از مصالح ساختمانی غیر متعارف به شمار می‌آمد اما برگرفته از طبیعت کشور پرتقال و مبتنی بر معماری پایدار بود.

نماهایی از پاوایون پرتقال در نمایشگاه جهانی اکسپوی ۲۰۱۰، شانگهای، چین

پاوایون لهستان هم مبتنی بر الگوی کاغذ برش‌هایی صورت گرفته بود که اشکال منظم هندسی و غیرهندسی را دربرداشتند و بیانگر تاریخ و قدرت فرهنگی لهستان و تجسم‌بخش دیدگاه زیبایی‌شناختی و سبک هنری رایج در این کشور بودند. چنانکه ساختار کل پاوایون، به مثابه یک نماد فرهنگی به یادماندنی از لهستان شناخته می‌شد.

نماهایی از پاوین لهستان در نمایشگاه جهانی اکسپو ۲۰۱۰، شانگهای، چین

در سال ۲۰۱۵ دفتر BIE، ضمن معرفی پاوین‌های برتر در نمایشگاه اکسپو میلان ایتالیا، پاوین‌های طراز اولی را هم، در سه دسته‌بندی مجزا مطرح نمود:

۱. پاوینی که بهترین ادراک مفهومی و معنایی از تم اکسپو را ارائه داده باشد.
  ۲. پاوینی که دارای جذاب‌ترین سازه معمارانه مبتنی بر تم اکسپو باشد.
  ۳. پاوینی که دارای چشمگیرترین فضای نمایشگاهی در طراحی معماری داخلی خود باشد.
- بر این اساس، پاوین دولت آلمان در دسته نخست، پاوین دولت فرانسه در دسته دوم و پاوین دولت ژاپن در دسته سوم به عنوان پاوین‌های طراز اول منتخب اعلام شد.
- البته پاوین‌های برتر طبق روال سالیان پیش هم برگزیده شدند که به ترتیب پاوین‌های کشورهای انگلستان، برزیل، سوئیس، چین، آلمان، کره جنوبی، استرالیا، ژاپن، امارات، و فرانسه بودند و در این میان، دو پاوین برزیل و استرالیا مورد توجه بیشتری قرار گرفتند.
- پاوین برزیل با شبکه‌های بزرگی از ترامپولین‌ها پوشیده شده بود تا نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری، سیالیت و عدم مرکزگرایی باشد. در طبقه تحتانی آن هم باغی از انواع گل‌ها و میوه‌های برزیلی طراحی شده بود.

نماهایی از پاوایون برزیل در نمایشگاه جهانی اکسپوی ۲۰۱۵، میلان، ایتالیا

دولت استرالیا، فضای بیرونی خاصی برای طراحی پاوایون خود در نظر گرفته بود. فضای جنگلی سبزی که در بدو ورود به پاوایون طرح‌ریزی شده بود، سبب می‌شد تا مردم به پاوایونی دعوت شوند که هوای اطراف آن پنج درجه خنک‌تر از هوای محیط خارجی است و اکسیژن زیادی در آن حس می‌شود.

نماهایی از پاوایون استرالیا در نمایشگاه جهانی اکسپوی ۲۰۱۵، میلان، ایتالیا

• در خاتمه

چنانکه گفته شد در این جلسه برخی پاوایون‌های برتر اکسپو بررسی شدند که با توجه به مساحت و هزینه ساخت، تقریباً برابر با پاوایون ایران در هر دوره از نمایشگاه‌های جهانی اکسپو مشارکت داشته‌اند. این مبنا از آن رو مورد توجه قرار گرفت تا بتواند مقایسه‌ای میان طراحی پاوایون‌های موفق در مقیاس‌هایی قابل انطباق با شرایط پاوایون ایران را فراهم آورد و میزان توفیق هر کدام را در قیاس با یکدیگر محک زند. بدیهی است که دقت نظر در چگونگی کاربست زبان هنر برای طراحی پاوایون ایران در این نمایشگاه‌ها، می‌تواند سبب ارتقای کیفیت حضور ایران در این رویداد بین‌المللی گردد.